

Temel Hak ve Hürriyetler Bağlamında İnsan Onuru Dr. Yaşar Yiğit Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü; "Hak" ve "Hürriyet" kavramları geçilmiş olduğu gibi günümüzde de eşitli vesilelerle sıkça gündeme gelen ve farklı boyutları ile tartışmalara konu olan iki terimdir. Bu iki terimin insanla ilgili oluşu, tartışmalara ayrı bir boyut ve anlam kazandırmaktadır. Aslında söz konusu kavramların kapsamında yer alan haklar ve bu hakların gereğinin yerine getirilebilmesi imkanı, insanın onurlu bir yaşam sürmesinin vazgeçilmez unsurudur. Hak, "Hukukun koruduğu menfaat"; insan hakları da, "İnsana insan olduğu için, diline, dinine, ırkına, cinsiyetine, milliyetine, sosyal statüsü ve rengine bakılmaksızın tanınan haklar" şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca insan haklarını, "insanın sahip olduğu özgürlüklerin belirgin ve kullanılabilir hâle gelmesi" şeklinde tanımlamak da mümkündür. Ayet ve hadislerde hak kavramı, "doğru, gerçek, sorumluluk, borç" gibi anlamları yanında "korunması, geliştirilmesi ya da sahibine denmesi gerekli olan maddi ve manevi değer, pay, eşya ve menfaatler" şeklinde de kullanılmıştır. (bkz. Zariyat, 51/19; Mearic, 70/24; İsra, 17/26; Rum, 30/38.) İnsan hak ve özgürlüklerinin temeli olarak insan onuru her durum ve koşulda mutlak olarak korunması ve saygı gösterilmesi gereken temel bir değerdir. "Onur" kelimesi, "insanın kendine karşı duyduğu saygı, şeref, saygı, haysiyet, izzetinefis" ve diğer bir tanımlama ile de "başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref, itibar" olarak anlandırılmıştır. (T.D.K, Bülent Yücel, Türk Sözlüğü; Onur; bir yönüyle insanın kendisine duyduğu saygı, izzeti nefis anlamına gelirken diğer yönüyle de bir insana başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değere, gurura ve şerefe vurgu yapar. Aslında her iki anlamda da onur, insanın duyan, düşünün ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değeri, şeref, haysiyet ve itibarı ifade etmektedir. (Musa, Bilgiz, Kur'an'da İnsan Onuru, s. 11.) Onur, Yücel Kudretin kemal bir varlık olarak yarattığı insana özgü bir değerdir. İnsanlığa gönderilen bütün ilahî mesajlarda insanın manevi şahsiyetinin en önemli unsurlarından biri olan onura özel bir vurgu yapılmıştır. Vahiy geleneğinin son halkası olan dinimiz İslam, insan için vazgeçilmez nitelikte olan onur kavramı üzerinde hassasiyetle durmuş, insan haysiyetini zedeleyen ya da ihlal eden hiçbir tutum ve davranışa samaha göstermemiştir. Alay, tahkir, giybet ve köğüculük ile ayıp ve kusurların ifşa edilmesinin yasaklanması insan onurunun korunmasına yönelik uygulamalardan sadece bir kağıdır. Aslında dinin ibadet, ahlak ve muamelat şeklinde tasnif edilen hükümlerinin hemen her biri insanın onurunu korumaya bir başka ifadeyle onun onurlu bir hayat sürmesine yönelik düzenlemelerdir. İbadetin sadece Yücel Allah'a özgü kılınışı, ahlakın bireyi deruni ve dışsal olumsuzluklara/nahlara karşı çevreleyen bir zırh oluşu, muamelatın insanı toplumsal hayatta meşruiyet zemininde kalmaya sevk edişi, insanın onurunu korumaya yönelik düzenlemeler olarak okunabilir hatta okunmalıdır. Peygamber Efendimiz de sözleriyle insan onur ve haysiyetinin ne derece değerli olduğunu açıklamakla kalmamış, insan onurunu yücelten ve koruyan uygulamalarıyla insanlığa yol göstermiş ve rehber olmuştur. Onun (s.a.s.), insanların ayıp ve kusurlarının af ve setrine yönelik ağırıkları, suçu sabit olan insanlara dahi sergilemiş olduğu merhamet ve şefkati muhtevî adaleti, onların izzet ve şereflerini muhafazada gösterdiği titizlik, teden beri

mün ve munsif günlerinde iz bırakmıştır, bırakmaya da devam edecektir. Bu uygulamalar, "kerrem", "halife" ve "bir varlık olan insanın onurunun zedelenmemesi, incitilmemesi, onun ilahi kudret tarafından bilenen saygın konumunun rüstenmemesine yönelik gayretlerdir. Deyim yerindeyse "İnsanlık o nurla onurlandı." Rahmet Elçisinin vahyi tebliğ ettiği ortam ve toplumu dikkate aldığımızda bu söylem hiç de haksız değildir. Söz konusu ortamı Merhum Mehmet Akif "Bir Gece" isimli şiirinde, "Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta; Dışsız mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!" dizeleriyle ne kadar da güzel resmetmektedir. Aynı şiirin devamında yer alan, "Dünya neye sâhipse, onun vergisidir hep; Medyâ ona cem'iyeti, medyâ ona ferdi. Medyâ dur o ma'sâma bütün bir beşeriyet... Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret." dizeleri de Rahmet Elçisinin insanlığa kazandırdıkları bağlamında hislerimize yeteri kadar tercümandır. Kutlu Nebi (s.a.s.), kuma günün kız evladına, haysiyeti ayaklar altında tarumar edilen kadına, hak, adalet, ahlak tanımaz zihniyete onurlu ve haysiyetli bir iklim sunmuştur. Modern zamanlarda insanın ve ona bağlı olarak onurunun ne denli acımasız saldırılara maruz kaldığı bilinen bir gerçektir. Yakın-uzak coğrafyalarda insan haklarına ve insan onuruna yönelik saldırılara hemen her farklı sahnelerle şahit olmaktadır. Bu tabloların hemen her biri bizleri derinden yaralamaktadır. Bir taraftan iletişim ve teknoloji alanlarında baş döndürücü bir ivme ile ilerleyen insanlık, diğer taraftan insanı insan yapan değerler hususunda aynı oranda bir yozlaşmaya, yoksunluğa tanık olmaktadır. Bu değerler erozyonu, oğuz zaman insanlık için vurdumduymazlığı, ter ve şiddeti, acımasızlığı, adaletsizliği ve yaşam ilkelerini ahlakilik kriterinde sorgulama yetisini/sorumluluğunu göz ardı etmeyi beraberinde getirmektedir. İktidar hırsı, bencillik, merhametsizlik ortada ne hak, ne hukuk ne de onur bırakmaktadır. İşte böyle bir gidişat karşısında dinin ve dindarların ya da insani erdemleri yeğleyen kesimlerin söyleyecek sözleri olmalıdır. Şüphesiz bu katkı sadece söz bağlamında kalmayıp söz konusu aşınmışlıklara merhem olacak eylemleri de gerekli kılmaktadır. Her duyarlı insanın hangi coğrafyada vaki olursa olsun bu "İğliğe, merhamet ve şefkatin, hak ve hukukun, onur ve şerefin dirilişi ya da diri tutuluşu adına ses vermesi hem dinî, hem de insani bir gerekliliktir. Ne zaman ki insanlık bütünyle bu "İğliğe dinî, etnik, siyasi, ekonomik kaygıları önceleyerek duyarsız kalırsa işte insanlığın kıyameti o zaman kopmuştur denilebilir. Hele hele biri diğerine göre yekvâcut, birbirine kenetlenmiş binalar hatta kardeşler olarak nitelendirilen Müslümanların vuku bulan bu olumsuzluklara bigâne bir şekilde sırt çevirmeleri, duyarsız kalmaları, ne ilahî vahiy ne de Rahmet Elçisinin perspektifinden onaylanabilir. Ayet ve hadislerde, insana büyük değer verildiği değişik vesilelerle dile getirilmiştir. Yüce Allah, her şeyden önce insanı yeryüzünde iradesini temsil etmek üzere yarattığını, "Hatırla ki Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi..." (Bakara, 2/30.) şeklinde ifade etmektedir. "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli/onurlu kıldık..." (İsra, 17/70.) ayetiyle de insana yaratılıştan onur gibi bir değer verildiğini belirtmektedir. İslam, bir taraftan insana böyle ağır bir sorumluluk yüklerken, diğer taraftan ona haklar tanımış ve bu hakların korunması için birtakım maddi ve manevi yaptırımların uygulanmasını da gerekli kılmıştır. İnsanın hayatını onurlu bir şekilde sürdürülmesi için vazgeçilmez kabul edilen temel hakları vardır. Din, can güvenliği, akılın korunması, ırz/namus ve mal güvenliği bu hakların en önemlileridir. Söz konusu haklar, İslâm hukuk doktrininde, zaruriyyat şeklinde nitelendirilmiştir. (bkz. Gazzâlî, el-Mustasfâ, Bulak, ty., I, 288;

Şatıbî, el-Muvafakat, II, 324.) Hangi açidan bakılırsa bakılsın bu niteleme oldukça anlamlıdır. Söz konusu değerler, insanın onurunun, onurlu bir hayat sürmesinin temel unsurlarıdır. İnsanın Yüce Allah’ın hedeflediği bir şekilde hayat sürmesinin ve hayatından huzur ve mutluluk duymasının zeminini belirtilen hakların varlığı teşkil eder. İnsanın şahsiyeti, kimliği, kişiliği, ahlaki belirtilen haklara sahip oluşuyla yakından ilintilidir. Din ve inanç özürlüğü, can ve mal güvenliği, ırz ve namus masuniyeti bulunmayan bir vasatta insanın onurlu bir yaşam sürmesi mümkün müdür? Bu soruya verilecek cevap elbette olumsuz olacaktır. Dinî literatürde “zaruriyyat” şeklinde nitelendirilen temel değerler, belirli ölçütler göz önünde bulundurulacak bir sıralamaya tabi tutulmuştur. Bu sıralamada hangi hakkın diğer haklara nispetle korunmasının daha öncelikli olduğu çeşitli kriterler esas alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. İnsanlara sağlanan bu hakların dokunulmazlığı temel ilkedir. Bu dokunulmazlık, din, cinsiyet ve ırk gibi kriterlere bağlı değildir. İnsanın sahip olduğu bu haklar, kişinin sırf insan olduğu için doğuştan kazandığı, vazgeçilmez, devredilmez nitelikli haklardır. Bu haklara yöneltilen haksız saldırılara karşı nitelik ve niceliği değişse de çeşitli türden yaptırımlar konulma gereği duyulmuş ve hemen her hukuk sistemi tarafından tarih boyunca bu doğrultuda düzenlemeler yapılmıştır. Onurlu bir yaşam için tarihsel süreçi içinde insanlık hakikaten ağır bedeller ödemıştır, ödemeye devam etmektedir de. Bugün yüksek sesle telaffuz edilen insan haklarının her birine ulaşmak için en tabii hayat haklarını feda eden, onur mücadelesi veren kahramanları unutmamak gerekir. İslam dini, insanların ırz, namus, şeref, onur ve haysiyetlerine saygılı olunmasını emreder, onların onurlarını zedeleyici alay, küfür ve hakaret, gıybet, haset, iftira, işkence, baskı gibi her türü tutum ve davranışı da yasaklar. (bkz. Hucurat, 49/11, 12, Nur, 24/4, Buhari, Mezalim, 3; Tirmizi, Birr, 18.) Nitekim Peygamberimiz “...Her Müslümana, diğer Müslüman’ın kanı(canı), namusu ve malı haramdır. Takva işte buradadır (kalptedir). Bir kimsenin Müslüman kardeşini hor görmesi kendisine yapacağı kötülük olarak yeter.” (Buhari, Mezalim, 3;Tirmizi, Birr, 18; Diyat, 8.), “Kişiyi Müslüman kardeşini hakir gömesi kötülük olarak yeter. Müslüman’ın her şeyi, kanı, malı ve onuru Müslüman’a haram (dokunulmaz)dır. (Müslim, Birr, 32), “Kim Müslüman kardeşinin onurundan yana her türükötülüğü savarsa Allah da kıyamet gününde onun yüzünden cehennem ateşini savar.” (Tirmizi, Birr ve Sıla, 20.), “Mümin onurlu ve kerem sahibidir.” (Ebu Davud, Edeb, 5.) buyurmak suretiyle bu hususlara vurgu yapmıştır. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, temel hak ve hürriyetlerin varlığı insan onurunun korunmasının vazgeçilmez şartıdır. Literatürümüzde zaruriyyat olarak nitelendirilen bu haklar insanın insanca yaşaması, sağlıklı bir kişilik inşasında ve neticede huzurlu, birbiriyle uzlaşa içinde yaşayan bir toplum teşkilinde asla göz ardı edilemeyecek haklardır. Bu itibarla “Onuru yaşat ki insanlık yaşasın” söylemi oldukça manidardır. İnsanı yaşatacağımız vasat, ilahî mesajların ve Efendimizin sahih sünnetinin bireysel ve toplumsal hayatımızda etkin oluşuyla yakından ilintilidir. Çünkü Allah ve Rasulü, insanlığa hayat verecek, onu onurlu kılacak olana çağırır. (Enfal, 8/24.) “Mükerrem” oluşu ve onurlu bir duruşu, ancak bize çizilen yolu “müstakim” bir yürüyüşle muhafaza edebiliriz…

[İslam ve Hayat.Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)